

1991: LA FI DE L'AFROCOMUNISME

A partir dels anys setanta s'anaren instaurant a Àfrica diversos governs que es definien com a marxistes-leninistes. Els més destacats són els d'Angola i Moçambic, on arribà al poder la guerrilla nacionalista, després d'una llarga guerra anticolonial, i el d'Etiòpia, on una junta militar d'esquerrres, impulsada per una revolta popular, derrocà l'emperador Haile Selassie. En els tres Estats una forta onada de violència, que degenerà en guerra civil, va seguir a la pujada dels comunistes al poder. Ara, al 1991, els tres règims entren en crisi oberta: Angola i Moçambic pacten amb els moviments guerrillers, i el president etiòp Mengistu és derrotat per les forces oposidores.

Sens dubte que els canvis a la URSS i la fi de la guerra freda tenen un paper essencial en els canvis del continent africà, però a la base de les transformacions actuals hi ha el col·lapse que han patit els governs marxistes des del seu inici. Si bé van començar transformacions radicals en els respectius Estats, no van aconseguir implantar el «socialisme científic». No va ser per manca de voluntat, almenys a Angola i Moçambic l'honestetat dels líders revolucionaris queda fora de tot dubte, sinó perquè els hi faltaven els recursos necessaris per implantar una economia centralitzada i perquè no tenien capacitat política per a controlar realment el país.

Quan els moviments marxistes ocuparen el poder, els seus països no estaven integrats econòmicament, sinó que hi havia, a moltes àrees, economies d'autosubsistència on els intercanvis es feien sovint en espècie. Els governs moçambiqueny i etiòp van intentar solucionar la situació amb la creació de cooperatives que afavorissin la producció i comercialització dels productes agraris i permetessin el creixement de la indústria a base de l'increment de la pressió fiscal sobre la petita pagesia. Els plans col·lectivistes van fracassar radicalment, perquè els pagesos es van negar a emmotllar-se

a uns plans que no tenien en compte la realitat del camp. Tampoc la nacionalització de la indústria va tenir els efectes desitjats per la manca de divises que va paraitzar totes les inversions governamentals i va aturar les fàbriques de l'Estat. A la llarga es va veure que els plans de desenvolupament eren inassolibles i els països socialistes africans van caure en l'engranatge del deute, en necessitar capitals foranis per a dur a terme els seus projectes, i com que la URSS es va negar a facilitar capital, van haver d'acudir a l'ajuda econòmica dels països occidentals, que els hi van imposar dures contrapartides.

També els problemes polítics van ser constants per la manca d'una base popular fidel a la ideologia marxista, sobretot perquè a Angola i Moçambic, els moviments revolucionaris van obtenir el poder pel seu contingut anticolonial i no pel seu socialisme. I a Etiòpia, el Derg va triomfar gràcies a la impopularitat del Negus i no pel prestigi de l'esquerra militar. En el moment de la seva arribada al poder, els grups esquerrans comptaven amb pocs militants i això va impedir formar quadres mitjos que fessin de pont entre la cúpula i el conjunt de la població (en el cas etiòp el fet s'agreuja perquè no tan sols va existir una estructura de partit fins al 1984). Els nous governants es negaven per principis a utilitzar els caps tradicionals com a representants de les poblacions rurals, i aquest refús va ocasionar la manca de representativitat dels portaveus pagesos. El mur que separava el partit de la població s'ampliava perquè els nous líders, provinents de la petita burgesia cosmopolita, rebutjaven la cultura tradicional que qualificaven de feudal i reaccionària, impeding d'aquesta manera qualsevol diàleg entre dirigents i pagesos. A la llarga, el progressiu allunyament entre govern i població va contribuir a què la política es regís no pel sistema de partit únic, com la premsa oficial afirmava, sinó pel vell sistema d'aliances familiars i ètniques que

va afavorir el desenvolupament del nepotisme i la corrupció.

El marxisme-leninisme va acabar sent només un argument de les classes burocràtiques dominants per legitimar-se davant els altres grups socials (oposant-se fins i tot als sindicats, com a Moçambic, o a l'esquerra històrica com a Etiòpia). A la fi, doncs, les polítiques nacionalitzadores no van afavorir ni al proletariat ni a la pagesia.

Aquesta falta de representativitat política del govern i el seu favoritisme ètnic van deixar sense resoldre en els tres països els problemes de la democratització política i de la reivindicació ètnica. La manca de democràcia va fer que aquests règims perdessin ràpidament suport (havent de recórrer a la repressió per a mantenir el control de la nació), i el favoritisme ètnic va fomentar que les ètnies desfavorides passessin a l'oposició armada i s'intensifiqués la guerra civil. No es pot considerar, veritablement, que aquests governs fossin realment populars.

Fins i tot en política externa, la debilitat dels governs va obligar a fer malarismes ideològics: Etiòpia va pactar amb Israel des dels anys setanta, i Moçambic va firmar els pactes de Nkomati amb Sud-àfrica al 1984 (i la major part de les seves divises provenen dels migrants moçambiquenys que treballen a les mines sud-africanes). Per una banda, la URSS, Corea del Nord i Cuba els subministren armament i col·laboració tècnica, per l'altra, les relacions econòmiques amb Occident són la base de la política econòmica dels règims afrocomunistes.

La seva debilitat intrínseca encara augmentà per la política exterior del govern Reagan, que va provocar un enduriment dels conflictes regionals fins a col·lapsar els tres països. La pèrdua progressiva d'importància de la Xina i del bloc afroasiàtic, juntament amb l'afebliment soviètic, van deixar els governs marxistes africans sense aliats exteriors. En el cas d'Angola i Moçambic, els canvis de Sud-àfrica han tret su-

(continua a la pàgina 19)

FRAGMENT DE LA CARTA DE L'ORGANITZACIÓ DE LA UNITAT AFRICANA (OUA)

Nosaltres, caps d'Estat i dels governs africans, reunits a Addis Abbeba, Etiòpia;

Convençuts que els pobles tenen el dret inalienable de determinar el seu propi destí;

Conscients del fet que la llibertat, la igualtat, la justícia i la dignitat són objectius essencials per a la realització de les aspiracions legítimes dels pobles africans;

Sabent que el nostre deure és posar els recursos naturals i humans del nostre continent al servei del progrés dels nostres pobles en tots els camps de l'activitat humana;

Guiats per una voluntat comuna de reforçar la comprensió entre els nostres pobles i la cooperació entre els nostres Estats, per tal de respondre a les aspiracions de les nostres poblacions cap a la consolidació d'una fraternitat i d'una solidaritat integrades en el si d'una unitat més ampla que trascendeixi les divergències ètniques i nacionals;

Convençuts que, per posar aquesta ferma determinació al servei del progrés humà, és important crear i mantenir condicions de pau i de seguretat;

Fermament decidits a salvaguardar i a consolidar la independència i la so-

berania durament conquerides, així com la integritat territorial dels nostres Estats, i a combatre el neocolonialisme en totes les seves formes;

Dedicats al progrés general de l'Àfrica;

Persuadits que la Carta de les Nacions Unides i la Declaració Universal dels Drets de l'Home, als principis de les quals reafirmem la nostra adhesió, ofereixen una base sòlida per a una cooperació pacífica i fructuosa entre els nostres Estats;

Desitjosos de veure unir-se tots els estats africans, d'aquí endavant, per assegurar el benestar dels seus pobles;

Resolts a reforçar els llaços d'unió entre els nostres Estats amb la creació d'institucions comunes i la seva consolidació;

Hem convingut en crear:

Art. 1.

1.1. Les altes parts contractants constitueixen, per la carta present, una organització denominada Organització de la Unitat Africana.

1.2. Aquesta organització comprèn els Estats africans continentals, Madagascar i les altres illes veïnes d'Àfrica.

Art. 2.

2.1. Els objectius de l'organització són els següents:

- a) reforçar la unitat i la solidaritat dels Estats africans;
- b) coordinar i intensificar la seva cooperació i els seus esforços per oferir unes millors condicions d'existència als pobles d'Àfrica;
- c) defensar la seva sobirania, la seva integritat territorial i la seva independència;
- d) eliminar en totes les seves formes el colonialisme de l'Àfrica;
- e) afavorir la cooperació internacional, comptant en la forma deguda amb la Carta de les Nacions Unides i amb la Declaració Universal dels Drets de l'Home.

2.2. Per aquest fins, els Estats membres coordinaran i harmonitzaran les seves polítiques generals, particularment en els següents camps:

- a) política i diplomàcia;
- b) economia, transports i comunicacions;
- c) educació i cultura;
- d) sanitat, higiene i nodriment;
- e) ciència i tecnologia;
- f) defensa i seguretat.

(continuació pàgina 14)

port a la guerrilla, i han obligat a pactar a dues forces dèbils i amb escàs suport popular per acabar una guerra que cap dels bàndols podia guanyar.

Dissortadament, la feblesa econòmica ha empitjorat i la possibilitat d'implantar un govern representatiu i popular, i no la dictadura d'un col·lectiu ètnic o ideològic, sembla encara molt llunyana (això passa igualment en la majoria dels països africans). No ha desaparegut de moment cap dels motius que van originar la caiguda del socialisme, fins i tot la guerra i la repressió sembla que encara no acabaran (almenys a Etiòpia). Succeiran als espan-

talls afrocomunistes unes caricatures de democràcia més esperpèntiques encara? És massa aviat per dir-ho, però

no hi ha motius per a un excessiu optimisme.

Gustau Nerin i Abad

Bibliografia.

- Ottaway, Marina&David, *Afrocomunism*, Nova York, 1981.
- Halliday&Molyneux, *The Ethiopian Revolution*, London, 1982.
- Markaris&Ayele Class, *Revolution in Ethiopia*, Nottingham, 19789
- Cahen Michel, *Mozambique, la Revolution Implosée* Paris, 1984.
- Geffray Christian, *La cause des armes au Mozambique, Anthropologie d'une guerre civile*, Paris, 1991